

*Дмитрук Т. І., аспірантка,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
(науковий керівник – Т. В. Новальська, д-р іст. наук, проф.)*

БІБЛОТЕЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЯК ПІДґРУНТЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ БІБЛОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі змін і перетворень багаторазово постає питання удосконалення діяльності бібліотек відповідно до законодавства. Незважаючи на різні бачення долі бібліотечних установ, сьогодні вони є одним із основних культурно-інформаційних закладів для суспільства, для яких пріоритетним напрямом залишається інформаційна та просвітницька робота.

Національна програма інформатизації формулює завдання та напрями діяльності держави щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні. Функціонування ж суб'єктів інформаційного простору, зокрема і бібліотек, підпорядковується низці нормативно-правових актів. Зокрема, це закони України «Про інформацію» (1992), «Про науково-технічну інформацію» (1993), «Про захист інформації в автоматизованих системах» (у редакції 2005 р.), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003), «Про авторське право і суміжні права» (1996).

В. Пашкова наголошувала на тому, що українські бібліотеки накопичили досить великий досвід щодо використання Інтернет-технологій в обслуговуванні різних верств населення [1, с. 16–19].

На цьому неодноразово акцентувала свою увагу й Т. Вилегжаніна, зазначаючи, що з кожним роком попит на доступ до національних інформаційних ресурсів із використанням Інтернет-технологій зростає [2, с. 4–5], а отже громада потребує задоволення цієї потреби. Щоб зберегти позиції лідера в інформаційно-культурному просторі громади, на думку Т. Вилегжаніної, треба зробити одним з найважливіших напрямів діяльності публічних бібліотек координацію роботи та налагодження партнерства [3, с. 4–5].

Головними недоліками оновлення Закону України «Про обов'язковий примірник документів» від 1999 р. [4] є механізми надання обов'язкового примірника. Не рідко виникає ситуація, коли через халатне ставлення видавництв бібліотеки не отримують обов'язковий примірник.

Важливим є надходження обов'язкового примірника за умов недостатнього фінансування вітчизняних книгозбірень, коли немає можливості придбати нову літературу, і вона фактично залишається недоступною для широкого загалу. За даними досліджень, сьогодні лише до найбільших бібліотек України не надходять як обов'язкові примірники до 30 % книг та до 40 % періодики (згідно з критеріями ЮНЕСКО, вже 2–3 % ненадходжень літератури вважаються втратою культурної національної спадщини).

Вирішенню проблеми обов'язкового примірника сприяло б віднесення видавництва та поновлення бібліотечних фондів до переліку захищених статей; створення сучасної системи обігу друкованої продукції, включення комплектування бібліотечних фондів до переліку закупівель, які не потребують проходження торгів (ідеться про зміни до Закону України «Про державні закупівлі»).

Однак, при цьому не варто розраховувати на покращення ситуації, поки у згаданому законодавчому акті, у Постанові КМУ від 10.05.2002 р. № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів», не буде чітко визначено склад одержувачів обов'язкового примірника, державний орган, який забезпечуватиме контроль за його доставлянням, а в Кодексі України про адміністративні правопорушення не передбачатиметься достатньо відчутних санкцій для виробників друкованої продукції за недоставлені обов'язкові примірники.

Сучасні напрями діяльності вітчизняних бібліотек значною мірою врегульовуються Законом України «Про національну програму інформатизації» [5]. Документ визначає стратегію розв'язання проблеми задоволення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення; у ньому визначено цілу низку понять – база даних, інформаційна послуга, інформаційна технологія, інформаційний продукт. Водночас цей документ містить спірні позиції. Наприклад, у ст. 6 Закону визначено функції державних органів у реалізації Національної програми інформатизації, зокрема:

- захист авторського права на бази даних і програми, створені для потреб інформатизації та особистої інформації;
- встановлення стандартів, норм і правил використання засобів інформатизації;
- забезпечення доступу громадян та їхніх об'єднань до інформації органів державної влади, місцевого самоврядування, а також до інших джерел інформації.

Варто зазначити, що у більшості зарубіжних країн така діяльність обов'язково підлягає ліцензуванню, для чого існують відповідні інституції. В Україні ж маємо ситуацію, коли, наприклад, у процесі створення електронної бібліотеки досить часто допускаються порушення законодавства, зокрема норм Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Недосконалості вітчизняного нормативно-правового забезпечення охорони інтелектуальної власності є чинниками, котрі перешкоджають створенню в Україні дієвої системи захисту прав інтелектуальної власності. А все тому, що положення законів щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність до Цивільного кодексу України.

У лютому був зареєстрований проєкт Закону «Про внесення змін до Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”». Проєкт акта розроблено з огляду на необхідність упорядкування на законодавчому рівні бібліотечної сфери, приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів та забезпечення громадян якісними бібліотечними послугами.

У пропонованому проєкті розширена і збільшена кількість термінів, наприклад: «бібліографія», «бібліотечний пункт», «електронна база даних», «електронний документ», «книжкова пам'ятка», «національна бібліографія», «нестаціонарне бібліотечне обслуговування», «пересувна бібліотека», «публічна бібліотека», «обмінний бібліотечний фонд», «спеціальна бібліотека», «спеціалізована бібліотека» тощо. Запропоновано сучасну класифікацію бібліотек: 1) за формами власності та значенням; 2) за суспільним призначенням.

За критерієм суспільного призначення виокремлюють дві групи бібліотек: публічні – призначені для широкого загалу та спеціальні – для окремих груп користувачів (усі інші бібліотеки, крім публічних: відомчі, освітні, галузеві тощо) [6].

«Метою прийняття законопроекту є „забезпечення законодавчого підґрунтя для реформування бібліотечної справи із врахуванням кращого світового досвіду, підвищення якості послуг, що надаються бібліотеками, формування мережі бібліотек як місць, що формують простір для культурного, освітнього та наукового розвитку людини та є важливою складовою популяризації читання” (п. 1 пояснювальної записки)» [7].

Комітет з гуманітарної та інформаційної політики рекомендував Верховній Раді України прийняти за основу законопроект про бібліотеки та бібліотечну справу. На даному етапі «Проєкт Закону про внесення змін до Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”» очікує розгляду.

Список використаних джерел

1. Пашкова В. Публічні бібліотеки: виклики XXI століття. *Бібліотечний форум України*. 2010. № 4. С. 16–19.
2. Вилегжаніна Т. І. Роль і місце публічної бібліотеки в українському суспільстві. *Бібліотечна планета*. 2008. № 2. С. 4–5.
3. Вилегжаніна Т. І. Українські публічні бібліотеки: партнерство – запорука успіху розвитку бібліотечної справи. *Бібліотечна планета*. 2012. № 1. С. 4–5.

4. Про обов'язковий примірник документів: Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-14>
5. Про Національну програму інформатизації: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>
6. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»: Закон України. URL: <https://mkp.gov.ua/files/pdf/5654987651321987984125.pdf>
7. Висновок на проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5002&skl=10

*Лотоцька О. П., канд. іст. наук,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль*

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АРХІВНОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розвиток архівної справи України на початку ХХІ ст. відбувається в умовах глобалізації та стрімкого інформаційно-технологічного прогресу. У сучасному світі будь-яка інформація, що функціонує в суспільстві, не тільки набуває значущості стратегічно важливого ресурсу, стає основним фактором у збереженні та виробництві інших видів ресурсів, необхідних для виживання людства, а й має тенденцію до перетворення на архівну інформацію, що накопичується й зберігається в архівах. Такі архівні ресурси є важливою складовою політико-правової, економічної, соціальної та інших сфер життєдіяльності суспільства нашої держави на національному та навіть міжнародному рівні [3].

За умови переходу до інформаційного суспільства створюється нове розуміння архіву як суб'єкта інформаційних процесів. В архівах зосереджено колосальний за обсягами та унікальний за змістом масив ретроспективної документної інформації, що є важливою складовою національного та світового інформаційного простору. Основне завдання діяльності архівів у такий спосіб полягає не лише в обліку та зберіганні архівних документів, але і в розповсюдженні ретроспективної, поточної інформації в просторі й часі. Архіви, постійно здійснюючи інформаційну діяльність для забезпечення суспільства ретроспективною інформацією, створюють і забезпечують умови для всебічного використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду [1].

Характерною ознакою глобалізації інформаційних та телекомунікаційних секторів є створення глобальної інформаційної інфраструктури, діяльність якої спрямовується на інтеграцію інформаційного та інтелектуального ресурсу людства, формування світової бази знань і системи відкритого інформаційного обміну між зацікавленими суб'єктами. Національний архівний фонд України (НАФ України) – це масив архівних документів, що відбивають історію духовного й матеріального життя народу України, мають культурну цінність і є надбанням української нації. Крім того, НАФ – це глобальна складноструктурована інформаційна система, складова світових і вітчизняних інформаційних ресурсів [2]. Документи НАФ містять цінні інформаційні ресурси для розвитку історичної свідомості, української національної ідентичності, державотворення незалежної України, її поступу в світовому цивілізаційному просторі.

В умовах високих темпів поширення інформації та зростання засобів комунікації, завдяки доступності нових технологій і загалом інформатизації та комп'ютеризації суспільства, цифровізація всіх процесів архівної справи та діловодства стає першочерговим пріоритетом роботи Державної архівної служби України, адже забезпечення ефективного